

Ingben, glóriában

Kilenc-tíz éves kisdéd koromban bizonyos iskolai kiránduláson hozzá voltam engedve egy szenthez. Magasan állt, falfülkében, én pedig valami okból erős vonzalmat éreztem, hogy megtapogassam, ezért, miközben a csoport tovahaladt, cipőmet levetve fölkapaszkodtam hozzá. Egyik kezemmel a falra támaszkodva, másik kezemet a szent felé hajlítva elértem köntöse szegélyét. Teste a templomi hűvösségtől, tán az alulról ázó falaktól nyirkos és hideg volt, élette-

fejezetében azt írja: „S végül nem hallgathatok el még egy dolgot, s ez talán a legnagyobb, ami emberrel megeshet. Nem más ez, mint igazolása az isteni kegynek és titoknak, hogy tudniillik ezek részesévé lettem Isten által akkor, amidőn ezekre méltónak fogadott el. Ez pedig: hogy azóta is, amióta a csodát láttam, fény maradt – csodálatos dolog! – a fejem fölött. Ezt látni lehet az árnyékom fölött hajnalban, napkelte után, két óra hosszat; de sokkal jobban látszik, amikor a

fényben, házilag festett vörös haja a feje tetején filmes szóval „beégett“, és úgy nézett ki, mint akinek glóriája van. Tényleg, mi lenne, ha rajta maradna ez a fény, gondoltam és aznap este már el is kezdtem írni a regényt[2]. Jó szakirodalma van a témának, tanulmányoztam némiképp.

Úgy adódott, hogy nemrégiben egy szabad délutánomat a Szépművészeti Múzeumban töltöttem el, régi itáliai, spanyol és flamand mesterek előtt, s már a második teremben eszembe jutott a regénybeli fejfény. Így néztem végig az állandó gyűjteményt: van-e a képen glória, és ha igen, milyen. Sok és sokféle.

Logikusan belegondolva, (ami a transzcendentálissal kapcsolatban meglehetősen illogikus, mégis), szóval ész-alapon is érthető, miért különleges a glória jelensége. A természetben megfigyelhetően egyedül a Nap bocsát ki fényt, minden más csak visszaveri azt. Ha egy test önálló, (akárha halvány) fényforrás, az isteni eredetű, a legyőzhetetlen Naphoz van köze.

A keresztény glória-ábrázolások forrása, a Biblia a különbözőképpen ír a fényjelenségről. Az Úr felhőben „emésztő tűz a hegy tetején“, Mózes „orczájának bőre sugárzik“ (Exodus 24:17; 34:30), Az „Alfa és az Omega“ „feje pedig és a haja fehér vala mint a fehér gyapjú, mint a hó; és a szemei olyanok, mint a tűzláng; És a lábai hasonlók valának az izzó fenyű érczhez, mintha a kemenczében tüzesedtek volna meg.“ Isten trónja körül „szivárvány vala, látszatra smaragdhoz hasonló“ (Jel. 1:14; 4:3). Az apostolok a „világosság fiai“ (János 14:36) De Vergilius és felhőn át látszóznak, fényben fürdőnek írja le az istenséget.

Bartolomé Estéban Murillo
A gyermek Jézus kenyeret oszt a zarándokoknak

len gipszből vagy festett fából való. A test az egy dolog, gondoltam, és gyermeki naivitással tapogatóztam tovább, felfele, térdén, csípőjén vezettem végig a kezem, glóriáját akartam megérinteni, a csillogó, fényes karikát, ami a beeső fényben úgy ragyogott, mintha igazi lenne, ha van olyan.

Tapintás dolgában valami anyagtalannra gondoltam, a lágy, aranyló fényre, ami megfesti a bőromet, vagy átvilágít összezárt ujjaimon, mint az elemlámpa, csak erősebb a vér pirosán belül a csontokat is megmutatja; erőteret képzeltem el, mint amikor két nagy patkómágnest azonos pólusokkal egymáshoz közelíték; meg az is eszembe jutott, hogy ha nem voltam jó gyerek, az én kezemet a dicsfény dicstelenül visszataszítja. Nem így lett. Sikerült megfognom. Vékony kis rézgyűrű volt. Hátul, tarkótájéon, hogy előlről nem lehetett látni, hajlított, bordázott, vékony, vasrudacska tartotta azt a glóriát. A misztikus élménynek annyi volt. Elkaptam a kezem. Rozsdaszínű, Szidol-szagú és poros volt, isa...

Egyetemista koromban olvastam Benvenuto Cellini mester életét, amiképpen ő maga megírta Firenzében. A harmadik könyv első

interferencia-jelenség, ami alacsony napállás mellett fordul elő. Az ember fejének árnyékát glória veszi körül, ha az árnyék ködös vagy párásháttérre esik. A színes körök középpontja ott van, ahol a Nap közepén és az észlelő szemén átmenő fénysugár az árnyékot felfogó területre esik. A színes gyűrűket akkor is látni, ha a fej árnyéka harmatos pázsitra esik. Vagyis az állítás igaz, csak módosításra szorul: az ön-glória-mutogatni vitt barátok legfeljebb saját árnyékukon láthatták a fényt, másén nem (ezek szerint szerényen vagy érdekből hallgattak a tényről), és erre a párássabb itáliai éghajlat lehetett az alkalmasabb. Neve is van a jelenségnek, bár nem a hagiográfiában vagy az ikonográfiában, hanem a fizikában: Cellini-glória.

Glória-ügyben elfogult vagyok. Nem csak azért, mert egyszer egy kedves barátom azt mondta, ingben-glóriában is mehetek hozzá, ami végül nem jött össze, tán azért, mert ingem van csak. Az is történt, hogy egy regényt sikerült kanyarítani, glóriásat. Ihletet kaptam, ugyanis. Boldogult tanár koromban bizonyos kollégánál jött be a tanáriba, fehér köpenyben, egy kimerítő órája után. Megállt, tétovázott a tanári asztalnál,

Fra Angelico

A dicsfényt latinul a „felhő“ vagy „köd“ jelentésű nimbus, a fényt, napvilágot jelölő aura, vagy gloria azaz dicsőség szavakkal jelölik. Görögül halóa, ami nap- vagy holdudvart jelent. Magyarul költőien sugárkoszorú.

Amióta művészet van, rajzolnak glóriaszerűségeket. Északi sziklarajzok pálcika-alakjait egyesek szakfander-üvegnek nézik ugyan. A

*El Greco (Domenikos Theotokopoulos)
A bunbánó Magdolna*

törzsi művészetekben még csak istenek kaphattak nimbuszt. A mezopotámiaiak szerint az istenségek alakját fény veszi körül. A perzsa mitológiában a főistent, Ahura Mazdát és a prófétát, Zarathustrát is ragyogás övezi. Indiában is ez volt a glória szerepe, ahol talán görög hatásra a III. sz. végétől használják. A görög-római művészetben korong alakú glóriával, fénykörrel vagy sugárzó fejpánttal ábrázoltak isteneket, hősokeket és megkülönböztetett, fontos személyeket.

Pompeji falfestményeken isteneket és félisteneket jelölnek így, de később kerubokat és egyszerűbb természetfeletti lényeket is bevontak a körbe; ami így azt mutatta, hogy az ábrázolt lény nem evilágból való. Az elhunyt császárokat is grafikai dicsfényvel övezték, majd a 3. századtól az élő uralkodókat is sugaras glóriával ruházták fel. Julianus Apostata császár idejétől a glória már nem sugaras, nem isteniséget, hanem megbecsültséget jelentett, és nem csak császárok, hanem más, magas rangú személyek ábrázolatát is ékesítette.

Az így devalválódott jelképet az ókeresztény művészet érthetően kerülte, csak viszonylag későn, a IV–V. században jelent meg. A IV. századtól egyedül a királyi trónon ülő Krisztus kapott glóriát, más ábrázolásaiban anélkül jelent meg, ám a századvégtől Isten bárányaként is dicsfénybe vonták. Az V. századtól már az összes angyaloknak, sőt élő kiválóságoknak is kijárt. (Így volt több mint ezer évig, amikor is VIII. Orbán Pápa – 1623–1644 – megtiltotta, hogy olyan személyeket is glóriával, nimbuszal ábrázoljanak, akiknek boldoggá avatása nem történt meg.) A VI. században a glória-ábrázolás már teljesen megszokottá válik, Szűz Máriát és a többi szenteket e jeltől lehet felismerni, s legalább olyan elterjedt válik, mint annak idején a pogány művészetben.

A glória ábrázolásának az ikonográfiában szigorú szabályai, a művészettörténetben bő szakirodalma van.

Az ősi forma a sugaras. Háromszögletűt (vagy két egymásba fonódó háromszögűt, illetve alfa-ómega monogramost) csak az Úristen visel. Olyan kör alakú, amiben kereszt van, kizárólag a szentháromság tagjait illeti meg; általában Krisztust jelölik vele és a kereszt általi megváltásra utal. Csillagos-gyöngyös szegélyűt visel a Szűzanya. Sima, ritkábban sugaras korongot hordhatnak az angyalok és szentek a mennyek országában, mégpedig fejük felett lebegőt.

Keleti hagyomány szerint a még fizikai testben élő szentek négyyszögletes dicsfényt használnak, olyant, mintha egy fényes csokoládépapír lenne ívben meghajlítva a fejük fölött, mégpedig azért négyyszög alakú mert ez az idom jelképezte a földet, a kör pedig az égi tökéletességet, ami őket nem illethet. A négyyszögletű dics-

fény négy szöglete más magyarázat szerint a négy erényt jelképezi, ami csak a földi életben lényeges. Leírását Nagy Szent Gergelynél találjuk (i.sz. 600), aki megengedte, hogy négyyszögletes glóriával készüljön róla kép. (Eretnek gondolatom támadt ezt olvasván a szakirodalomban: Ha egy ilyen szent életű embert magához szólít a Teremtő, felfele szálltában mely ponton változik négyzet alakú glóriája a mennyben rendszerített kör alakúvá? Mert ott oldódik meg a kör négyyszögletesítésének matematikai problémája. Bocsnát a viccért, tudom, ez nem lehet személyes tapasztalatom, a pokolban fogok sercegni, nem csak ezért.)

Hatszögletű az erények, allegorikus figurák nimbusza, (örök világoság).

A dicsfényt a középkori művészetben a széles köralak változataként keskeny gyűrűként vagy színezett korongként is ábrázolják, különösen a textilművészetben és miniatúrákon. A kék korong az égi dicsőséget jelképezte; a felület lehetett sárga vagy szürke, illetve fehér is, de a glória kontúrja mindig más színű. Ötödik-hatodik századi mozaikoktól fogva kék glória helyett a meleg sárga vagy arany színű lett jellemző. Szűz Mária, a Mennyek királynője dicsőségét néha szivárványszínűnek ábrázolják; s a kora keresztény művészetben még Júdásnak is volt glóriája, mégpedig fekete színű, ami azt bizonyítja, hogy a dicsfényt valóban hatalmi jelvény volt.

A korai reneszánszban Giotto és Fra Angelico korongnak vagy gyűrűnek látatja. Néhány firenzei festő szilárd tárgynak mutatja, perspek-

tívában, szentek fejéhez rögzülő korong formájában. Később nem a fej mögött, hanem felette lebeg, kevésbé valószínű fénylő korong vagy karika, aztán az aktuális realista irányzat inkább elhagyja. Michelangelo és Tiziano már nem festi. Ugyanekkor a flamandok glória helyett fénysugarakat kezdenek alkalmazni, amit majd az ellenreformáció itáliai festői fedeznek fel maguknak újra.

A szenvedélyes áhítat a vallási rajongás nagy korszaka, a barokk már tiszta fényjelenségként ábrázolja a glóriát. Murillo Krisztusának dicsfénye sugaras is, meg nem is. Tintoretto is realiztikusan, fejből kiáradó fényként látatja. Kedvenc glóriásom El Greco Bunbánó Magdolnája, akinek nincs és mégis van, a kék égből való, olyan finom, mintha hó remegne a feje körül. Sokáig ültem előtte a Szépművészeti spanyol gyűjteményében.

A barokkal lényegében lezárult a glória ábrázolásának fejlődéstörténete. Azóta e témában nem sok új van a Nap alatt. Illetve egyszer láttam egy szögesdrót-glóriás Krisztust, annak rendesen volt aurája. Többi bűnöm közé sorolható, hogy a művész nevére nem emlékszem már.

Kövezzenek meg a mesterek, de úgy látom, a szobrászatban hagyományos megoldásokkal glóriát alkotni igen necces. Kinetikusként vagy villany-fényjátékosan elképzelve, fene tudja, szerintem inkább komikus lenne a hatás, gépesített rajongás, robot-áhítat, ilyesmi, bár jelentése lenne ennek is.

Reliefeken általában domború formában vagy intarziásított megoldásokkal jelenik meg, a térbeli dicsfény-megjelenítésekkel gond van. Az a gond, hogy kilóg a betonvas vagy más földi megoldás, és oda az illúzió.

Jó, már nem mászok fel falfülkébe kajtatni művészi rafinériákat, részben, mert kinttem az ártatlan, angyali korból, El ekkora nagy felnőttségként tenném, és észrevenné, már biztosan rám

Giotto: Siratás

harsanna a sekrestyés, vagy riasztó sivítana a fülembé. Akkor, még ártatlanul lehuppantam a gipsz- vagy faszent elé a szélső pad könyöklőjéről, amire felálltam, de elvitettem a lépést, lehorzoltam a térdemet. Nyúsítottam kicsiség, a sekrestyés pedig, aki csak a hangra figyelt fel, pissegett, ne zavarjam az áhítatot. Remélem, nem zavarom.

Bozai Ágota

[1] Fordította: Füsü József, Corvina kiadó, Budapest, 1968, p. 236.

[2] *Tranzit glória, Tiszatáj, 2000, Magyar Könyvklub, 2002*